

Mağrib ve Endülüs'ü sınırları içine alarak büyük bir devlet kurdular. Ordunun en gözde birlikleri Lemtüneliler'den meydana getirildi. Batı Sahrâ'da göçebe durumundaki Lemtüneliler'in bir bölümü Mağrib ve Endülüs'te yerleşik hayata geçirildi. Murâbitlar Devleti'nin yönetici kadrosu büyük ölçüde Lemtüneliler'den oluştuğu için kaynaklarda bu devlet genellikle ed-Devletü'l-Lemtüniyye (Devletü'l-Lemtüniyyin) şeklinde anılmaktadır. 541'de (1147) Mağrib'de Murâbitlar Devleti'nin Muvahhidler tarafından yıkılması sonucu Lemtüne kabilesinin önce Batı Sahrâ'da, ardından Mağrib tarihinde belli aralıklarla elde etmiş olduğu siyasî üstünlük son buldu. Günümüzde Moritanya'da Lemtüne adıyla varlığını sürdüren kabileler vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü's-Sagir, *Ahbarü'l-e'immeti'r-Rüstemiyün* (nşr. Muhammed Nâsir – İbrâhim Behhâz), Beyrut 1406/1986, s. 25, 63, 107, 111; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, II, 100-102; Bekrî, *el-Muğrib*, s. 163-170; İbn İzâri, *el-Beyânü'l-muğrib*, IV, 8 vd.; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlikü'l-ebşâr* (trc. Gaudfrey – Demombynes), Paris 1927, s. 43, 60, 141; İbn Ebû Zer', *el-Enisü'l-muğrib*, Rabat 1972, s. 122-184; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, I, bk. Fihrist; II, 110, 111, 116; III, 300; IV, 347 vd.; *el-Hulelû'l-mevşiiyye fi zikri'l-ağbârî'l-Merrâküşiiyye* (nşr. Süheyl Zekkâr – Abdülkâdir Zimâme), Rabat 1979, bk. Fihrist; İbn Haldûn, *el-İber*, VI, 180-188; Selâvi, *el-İstikşâ*, II, 3-78; A. Bel, *La religion musulmane en Berbérie*, Paris 1938, I, 211-231; Hasan Ahmed Mahmûd, *Kuyâmü devleti'l-Murâbitün*, Kahire 1956, s. 45 vd.; J. S. Trimmingham, *A History of Islam in West Africa*, Oxford 1962, s. 20 vd.; J. M. Abu'n-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, Cambridge 1987, s. 77-91; Hüseyin Münis, *Târîhu'l-Mağrib*, Beyrut 1992, s. 9, 89, 426; G. S. Colin, "Lemtüne", *IA*, VII, 31; T. Lewicki, "Lamtüna", *EI²* (İng.), V, 652-654; Chantal de la Veronne, "Şanhâdja", a.e., IX, 18; M. Canard, "Lamtüna", *Encyclopaedia of the World Muslims* (ed. N. K. Singh – A. M. Khan), II, 827-830.

MEHMET ÖZDEMİR

LEN TERÂNÎ

(لن ترانى)

Hz. Mûsâ'nın

Cenâb-ı Hakk'ı görme talebine verilen "Sen beni göremezsin" anlamında karşılık.

Kur'an-ı Kerim'de, Tûr dağı yöresinde bir ateş gören Hz. Mûsâ'nın, "Size bir haber veya ısınmanız için ateş getiririm" diyerek ailesinin yanından ayrılıp oraya gittiği, vadinin kıyısında daha önce ateş olarak gördüğü ağaçtan kendisine, "Ey Mûsâ! Bil ki ben bütün âlemlerin rabbi

olan Allahım" diye seslendiği anlatılmaktadır (el-Kasas 28/29-30). Süfler, bu olay çerçevesinde Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ'ya ağaç sûretinde tecelli edip onunla konuşmasını Mûsâ'nın sıfat tecellisine mazhar olması şeklinde yorumlamışlardır. Bu tür bir olayda tecelli olunanın vücudu fâni olmamış ve ikilikten (isneyniyet) kurtulmamıştır. Bu sırada Mûsâ kelâm ve idrak sahibi olduğu, yani ikilikten kurtulmadığı için Allah kendisine kelâm sûretiyle tecelli etmiştir. Bu tür tecelliye "sûrî tecelli" de denir.

Yine Kur'an'da Mûsâ'nın Allah'ı görmeyi talep ederek, "Rabbim, bana kendini göster, seni göreyim" dediği, rabbinin de ona, "Sen beni göremezsin (len terâni)", fakat şu dağa bak, eğer yerinde durabilirse beni görürsün" diye cevap verdiği, tecelli neticesinde dağı paramparça edince Mûsâ'nın bayılıp düştüğü (mahv), nihayet kendine gelince (sahv), "Senin duyu ötesi olduğunu kabul eder, sana tövbe ederim, ben müminlerin ilkiyim" dediği bildirilmektedir (el-A'râf 7/143). Bu âyeti süfler, sıfat tecellisine mazhar olduktan sonra Hz. Mûsâ'nın Cenâb-ı Hakk'ı taayyün örtülerinden sıyrılmış olarak görmeyi, yani zât tecellisine mazhar olmayı talep ettiği şeklinde yorumlamışlardır. Görme eylemi gören ve görüleni gerektirmesi, bunun da sıfat tecellisinin vuku bulunduğu ikilik mertebesine dayanması sebebiyle bu mertebede zât tecellisi mümkün değildir. Allah bu imkânsızlığı bildirmek için Mûsâ'ya, "Ben görülmem" demeyip, "Beni göremezsin" demiştir. Bu hitap sırasında Mûsâ Cenâb-ı Hakk'la konuşma halinde idi. Konuşmanın onda vücut bakiyesi bulunduğunu, yani onun henüz ikilik halinden olduğunu gösterdiğini söyleyen süflere göre len terâni ifadesi aslında, "Sende ikilik hali bulunduğça beni göremezsin" anlamına gelir. Allah'ın tecellî sûretiyle dağı paramparça etmesi ve Mûsâ'nın kendinden geçmesi ise ikilikten kurtularak zât tecellisine mazhar olduğunu gösterir. Zât tecellisinde tecelli olunan kişinin izâfî varlığı damlanın denize karışması gibi zât-ı ilâhî denizinde mahv olması sonucunda gören, görülen ve görme eylemi aynı şey sayılır ve idrak edilemeyecek başka çeşit bir rû'yet hasil olur. Âyetin devamındaki ifadelerden süfler, Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ'nın talebini kabul ederek ona zât tecellisiyle tecelli ettiği, parçalanıp yok olan dağım Mûsâ'nın izâfî vücudu olduğu anlamını çıkarmışlardır. Seyyid Nigârî'nin, "Terk-i varyiyet ile söylenen erini erini / Len terâni demez ol yâr

hüveydâ görünür" beytinde zâhir ve bâtın bütün taayyün alâkalarından sıyrılan kişinin zât tecellisine mazhar olacağı yolunda bir yorumu benimsediğini söylemek mümkündür.

Âyetin sonunda Hz. Mûsâ'nın, "Ben iman edenlerin ilkiyim" demesi ikilik halinde Allah'ın görülemeyeceğine ilk iman edenin kendisi olduğunu belirtmesi ve bu halde zât tecellisi talebinde bulunmasının yersiz bir davranış olduğu şuuruna ulaştığı şeklinde yorumlanmıştır. Zâtî tecellî sırasındaki görmenin gözün eşyayı idraki türünden bir görme olmadığına, bu sırada tecelli olunanın varlığının yok olduğuna ve bu halin sözle değil zevkle anlaşılabilmesine özellikle dikkat çekilmiştir.

Len terâni ifadesi İslâmî edebiyatlarda daha ziyade bir telmih unsuru olarak kullanılmış; Arap ve İran şiirinde aşkın gönlün üstüsten sevgilinin kendini ona göstermemesi len terâni söylemiyle temsil edilmiştir. Len terâni ifadesinin belli bir şeyi sembolize etmekle sınırlı kalmayıp değişik kavram ve mânaların dile getirilmesine vesile olduğu durumlar da vardır. Şairlerin idrak, ilham ve söz söylemedeki üstünlük iddialarıyla şairane övünmelerinde len terâni bir Allah vergisi yeteneğini temsil eder: "Nüktede âlem harif olmaz bana gûyâ benim / Her ne söylersem cevâb-ı len terânidir sözüm" (Nef'î). Aşkın sevgilinin cemalini görme arzusuna da len terâni cevabı misal gösterilir. "Eylemişken len terâni bang-i Mûsâ'yı hamûş / Dil yine eyler temennî rû'yet-i didârını" (İrfan Paşa) beytinde bu husus anlatılmıştır. Erişilmesi zor halleri ve imkânsız isteme de len terâniye telmih edilmiştir: "Ne var kandırsan ihsânınla setr-i len terâniyi / Cemâl-i pâk-i bî-em-sâl-i bâ-eşbâhi görsünler" (Sırrı Paşa).

BİBLİYOGRAFYA :

Kuşeyrî, *Risâle* (Uludağ), s. 302, 394; Mevlânâ, *Mesnevî* (trc. Veled İzbudak), İstanbul 1974, V, 318; VI, 192, 193, 242, 243; a.mlf., *Fihî mâ fih* (trc. Ahmet Avni Konuk, haz. Selçuk Eraydın), İstanbul 1994, s. 35; Sultan Veled, *İbtidânâme* (trc. Abdülbaki Gölpinarlı), Ankara 1976, s. 39; Muhammed Pârsâ, *Tevhîde Giriş: Faslü'l-hitâb Tercümesi* (trc. Ali Hüsrevoğlu), İstanbul 1988, s. 537-538; Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı*, İstanbul 1943, s. 119; Ahmet Avni Konuk, *Fusûsü'l-hikem Tercüme ve Şerhi* (haz. Mustafa Tahralı – Selçuk Eraydın), İstanbul 1992, IV, 213-215; a.mlf., *Tedbirât-ı İlahiyye Tercüme ve Şerhi* (haz. Mustafa Tahralı), İstanbul 1992, s. 329, 392; Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Ankara 1992, s. 300-302.

İSKENDER PALA